



## SERGEY RAHMANINOVNING VOKAL FORTEPIANO ASARLAR ANSAMBLI IJROCHILARINING VAZIFALARI

Sattorov Dilshodjon Akrom o'g'li

O'zbekiston davlat konservatoriyasi

Konsertmeysterlik mahorati kafedrasini o'qituvchisi

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.10113115>

### ARTICLE INFO

Received: 06<sup>th</sup> November 2023

Accepted: 10<sup>th</sup> November 2023

Online: 11<sup>th</sup> November 2023

### KEY WORDS

Vokal, duet, fortepiano, ansambl, romantizm, tematika, ijro, konsert, texnika.

### ABSTRACT

Mazkur maqolada mashhur rus kompozitorlaridan bo'lmish Sergey Rahmaninov ning ijodida vokal fortepiano asarlarini ansambl ijrochilarining vazifalari va ijro texnikalari haqida nazariy va amaliy tushunchalar tahlil qilingan.

### Kirish.

Sergey Rahmaninov o'zining kompozitorlik va ijrochilik faoliyatini asosan fortepiano cholg'usi uchun bag'ishlagan. Kompozitorning fortepiano ansambli partiyalari nisbati ma'lum shart-sharoitlarga ega bo'lganida boshlagan va asosiylaridan biri kamera-instrumental ijod va ijrochilikning gullab-yashnashi va pianinochi yakkaxonlari, pianinochi nsamblchilarning vokal asarlarini yozishga bo'lgan murojaati bo'lgan. Bu vaqtga fortepiano vokal asarining keng konsert estradasiga chiqishi ham yordam berdi: professional opera ariyalari, yangi kamer musiqasi ijrochilari vokal materialining odatiy vokal prinsiplari mavjudligini talab qilishdi: kantillashtirilgan ovozshunoslik, to'liq qo'shiq diapazonini qamrab olgan melodiya, yorqin dinamika. Natijada, romantikaning o'zi kamer xususiyatlarini emas, balki vokal va fortepiano parchalarining nisbati o'zgargan prinspiga ega bo'lgan konsert vokal kompozitsiyasining xususiyatlarini qabul qildi.

Rus romansidagi vokal va fortepiano partiyalari o'rtasidagi munosabatlar muammosi muallifning maxsus asarlarida batafsil ko'rib chiqilgan<sup>1</sup>. Ushbu maqolada biz yangi ijro muammolari va mahalliy vokal fortepiano duetlarini ijro etish bilan konsert maydonlariga chiqish nuqtai nazaridan vokal va pianino qismlarining o'zaro bog'liqligining nazariy asosiga to'xtalamiz.

S. Rahmaninov, buyuk rus bastakorlari-pianinochilari **A. Rubinshteyn, M. Balakirev, M. Mussorgskiylarning** musiqiy uslubini vorisi va davomchisi, nafaqat ularning romantizmga konsert xususiyatlarini kuchaytirish yo'nalishini qabul qildi, balki vokal va fortepiano qismlarining ohangdor tarkibiga sezilarli yangilik keltirdi. Ushbu tamoyil konsert romantizmining barcha turlariga ta'sir ko'rsatdi: maqtoqlar, monologlar, lirik romantikalar. Kamroq darajada vokal va fortepiano partiyalari nisbatining ansambl xususiyatlarini

<sup>1</sup> Stepanidina O. D. Problems of the relationship between vocal and piano parts in Russian romance: dissertation. ... degree in art history. M., 1984. 144 p.



kuchaytirish yo'nalishi bo'yicha o'zgarishi difiramblarga ta'sir qildi. Biroq, bu yerda Rahmaninov pianino partiyasini faollashtirish liniyasini sezilarli darajada rivojlantiradi. "*Bu yozgi tunlar*" romansida fortepiano asarning butun dramatik rivojlanishiga faol ravishda to'qilgan<sup>2</sup>. Vokal bilan bir xil dinamik, chiziqli, bu leytintonatsiya yanada faolroq va yorqin ijobiy element hisoblanadi. Pianino qismi ham o'z qiyofasini bir necha bor o'zgartiradi va hamma joyda vokal duet bilan ijro etadi. Bu yerda pianino qismi hamrohlik qiladi, vokal ohang bilan umumiy badiiy obrazni yaratadi, bu ikkala ijrochi tomonidan barcha chiziqli, dinamik va metro-ritmik ifoda vositalaridan ansambldan foydalanishni talab qiladi.

Ko'proq darajada ansambl belgilari monologlarda qo'llaniladi. Rahmaninov qahramonlarining hissiy-psixologik dunyosining murakkabligi bizni ekspressiv vositalar palitrasini kengaytirishga majbur qiladi. Bastakor faol ravishda ifodali "*vokal*" satrlarni, notiqlik ohangini nafaqat vokal ohangiga, balki pianino qismiga ham kiritadi. **V. D. Skalonga** bag'ishlangan "*yashirin kechaning sukunatida*" romansida, 2-4-jildlarda fortepiano qismida bayon etilgan dastlabki intonatsiyada shifrlangan so'z nomi mavjud deb taxmin qilish mumkin, bu kulminatsiyada eng yorqin dinamikada (*uchta forte*), aksent qo'shiq va shovqinli bas bilan ilhomlantirilgan, deyarli ekstatik tan olish kabi eshitiladi.

Rahmaninov murakkab majoziy-tematik rejani ochish uchun bitta asarda monotematik va turli xil tematik duetlarni birlashtirish usulidan foydalanadi. Ovozlarining polifonik kombinatsiyasi uzoq vaqtdan beri vokal kompozitsiyalarining asosi bo'lib kelgan va nazariy adabiyotlarda, opera sahnalarini tahlil qilishda, "*kelishuv duetlari*" va "*kelishmovchilik duetlari*" turli xil harakatlar o'rtasidagi munosabatlarni tavsiflaydi. Ko'rinib turibdiki, rus romansidagi vokal va fortepiano partiyalari o'rtasidagi ansambl munosabatlarining rivojlanishining ma'lum bir bosqichida murakkabligi ushbu atamalarni ushbu tahlilda ishlatishga imkon beradi.

Ammo kulminatsiyaga yaqinlashganda, pianino qismi yana faol qo'shiladi: sinxronlashtirilgan ritm bilan kuchaytirilgan baquvvat sakrashlar, kulminatsiyalardan doimiy ravishda oshib ketish, bass va faol o'rta ovoz fonida yuqoriga ko'tarilgan xromatik harakatlar, lirik qahramonning "*norozilik*" intonatsiyasini takrorlash (*ikkinchi intonatsiyalar o'z yo'nalishini o'zgartiradi, shuningdek, yanada kuchayadi*).

**S.Rahmaninov** ning "*Men qanchalik xafa bo'ldim*" monologida pianino partiyasida doimiy ravishda mavjud bo'lgan nolaning intonatsiyasi qat'iy, o'jar – u Chaykovskiyning "Piki xonim" operasining IV ko'rinishining boshida qo'yilgan melodik-intonatsion xarakteristikaga o'xshaydi bu qahramonning hayotiga xalaqit beradigan tasvirni aks ettiruvchi to'xtatuvchi omil uning ruhiy hayoti uchun doimiy to'siq yaratadi va vokal qismining ohangini keng va erkin to'kilishiga yo'l qo'ymaydi. Romantizmning takrorlanishida ushbu intonatsiyadan vokal ohangini epizodik ravishda takrorlaydigan keng melodik tuzilish o'sib chiqadi, bu asarni asosiy tematik yorqin bayonoti bilan yakunlaydi. Romantizmning takrorlanishida ushbu intonatsiyadan vokal ohangini epizodik ravishda takrorlaydigan keng melodik tuzilish o'sib chiqadi, bu asarni asosiy tematik yorqin bayonoti bilan yakunlaydi.

**S.Rahmaninovning** vokal va fortepiano asarlarida vokalistlar uchun ijro amaliyotida she'riy matn, konsert romanslarining asosi bo'lgan taniqli shoirlarning she'rlari haqida xabar berishi e'tiborni anglatadi. Rahmaninov ning konsert romanslarining maqtovlari va

<sup>2</sup> Keldysh Yu. Rachmaninov and his time. M.: Muzyka, 1973. 740 p.



monologlarida musiqiy va she'riy materiallarning juda yaqin o'zaro ta'sirini alohida ta'kidlash kerak. Opera librettosining tarjima qilingan matnlari emas, balki *A. Koltsov, Y. Polonskiy, A. Pushkin, F. Tyutchev, A. Fetning go'zal she'rlari, K. Balmont, V. Bryusov, I. Severyanin, F. Sologubning* murakkab ko'p qismli she'riy lirikasi, romanslarining she'riy asosini tashkil etadi. Rahmaninov o'zining ijodi oldiga juda yangi vazifalarni qo'ydi: metro-ritmik moslashuvchanlik va ilgari kamer qo'shiqchilariga xos bo'lgan so'zning tembral xarakteri.

Rahmaninov ning bir qancha romanslarida epizodik va doimiy duet va yakka ovozlarning polifonik pleksusiga o'tish sezilarli darajada qayd etilishi mumkin, bu yerda har qanday fonfigurali element umumiy polifonik hisobda ohangdor teng ovozga aylanishga intiladi. Melodik iboralar navbatma-navbat yoki bir vaqtning o'zida vokal va pianino qismlarini to'ldiradi, umuman olganda "*keng*" nafas ohanglarini yaratadi, ya'ni rus xor ijrochiligiga xos bo'lgan tematik rivojlanishning uzluksizligi bu erda bir yoki ikki ovoz bilan emas, balki tematik tuzilmalarning butun majmuasi bilan erishiladi. Rahmaninov romanslarining fortepiano qismidagi qo'shaloq mavzularning ohanglari vokal qismining ohangdor chiziqlari harakatiga asoslangan<sup>3</sup>.

Lirik romanslarda Rahmaninov opera ijrochilik san'atining yutuqlaridan faol foydalanadi, birinchi navbatda she'riy matnni nisbiy tekislash bilan vokal kantil melodizmining ustuvorligi printsipli ilgari suriladi. Rahmaninov qo'yilgan musiqiy vazifaga erishib, she'riy matnni o'zgarishsiz qoldirib, uni musiqiy vositalar bilan shu qadar o'zgartiradiki, she'rga xos bo'lgan mafkuraviy va semantik tarkib ko'pincha to'liq tasvirlanadi. Sergey Rahmaninov vokal partiyasi tomonidan uning ansamblida fortepiano partiyasining tematizmining ahamiyatini sezilarli darajada oshirdi: fortepiano partiyasida vokal partiyasining ohangini takrorlash haqiqiy melodik "*dantelli to'quv*", qo'shiq ovozlari ansamblini yaratadi.

#### **Xulosa.**

Shuni takidlash lozimki, Rahmaninovning lirik romanslaridagi nafis kamer, professional opera ovozshunosligini, sof vokal ekspressiv vositalarni, xususan, yuqori notalardagi diminuendo va pianoni, bel canto davridagi opera ariyalarining lirik qismlarining kadensiyalarida ishlatiladigan "*jim kulminatsiyalar*"ni o'z ichiga olgan melodiya bilan uyg'unlashadi.

#### **References:**

1. Barsova L. N. I. Zabela-Vrubel through the eyes of contemporaries. L.: Music, 1982. 119 p.
2. Bryantseva V. S. V. Rachmaninov. M.: Soviet Composer, 1976. 645 p.
3. Druskin M. Questions of musical dramaturgy of opera. L.: Muzgiz, 1952. 344 p.
4. Keldysh Yu. Rachmaninov and his time. M.: Muzyka, 1973. 740 p.
5. Ossovsky A.V. Musical and critical articles. L.: Music, 1971. 372 p.
6. Rachmaninov S. Literary heritage: in 3 volumes / comp.-ed., author. entry Art., comments, indexes Z. A. Apetyan. M.: Soviet Composer, 1978. T. 1. 583 p.
7. Rachmaninov S. Romances for voice accompanied by piano: in 2 issues. M.: Muzyka, 1989. Vol. 1. 173 p.

<sup>3</sup> Rachmaninov S. Romances for voice accompanied by piano: in 2 issues. M.: Muzyka, 1990. Vol. 2. 158 p.



8. Rachmaninov S. Romances for voice accompanied by piano: in 2 issues. M.: Muzyka, 1990.  
Vol. 2. 158 p.